

P. OVIDIUS NASO'NUN TANRILARI AŞK ELEGEIA'SI ŞİİRLERİNDE KULLANIMI

Dr. MEHMET ÖZAKTÜRK

Çok tanrılı eski Yunan dinindeki antropomorfik tanrı kavramı iki ana özellik göstermektedir: Tanrı vücudunun insana benzerliği (Epikuros bile “tanrı” konusunda bu düşünceye varmıştır); tanrıların insanlarla ve insan etkinlikleriyle olan ilgisi (bu ilgi ya da bağ, tapınma eylemlerinin ve mitoloji öykülerinin temelini oluşturmaktadır). İnsan ve tanrı arasındaki bu yakınlık daha çok “kahramanlık çağının” bir özelliği olarak görülmüştür. Bu çağda tanrılar insanlarla konuşup görüşerek ilişki kurmakla kalmazlardı, aynı zamanda onların yaşantılarına katılabilirlerdi. Öte yandan ölümlü eşler seçip aileler (küçük aile toplumu) kurabilirlerdi, bunun sonucunda doğacak çocukların ana-babası olabilirlerdi¹. Böylece tanrılar, ölümsüzlüklerine ve üstün güçlerine karşın, gerçekten farklı bir tür değildi, tersine, bir ölçüde ortak dış görünüşleriyle, bir ölçüde ortak ilgileriyle, duygularıyla ve deneyimleriyle insanlara benzer yaratıklardı.

Bu durum, edebiyatta özellikle epos (destan) anlatımında ve tragoedia (tragedya), hymnos (ilahî) ya da panegyrikos (övgü) gibi doğrudan ya da dolaylı olarak mitoloji konularıyla ilgilenen şiir türlerinde yansıtılmıştır. İşleniş biçimi genelde gerçekçidir. Bununla birlikte, bu konu komedi ve satıra yazı türlerinde olduğu gibi maksatlı ve komik hiciv yazılarına da malzeme olmaktadır (Örneğin, Juppiter ve Mercurius'un, Plautus'un *Amphitruo*'sundaki davranışları; bu tür hicivler ise Juvenalis'in satıralarında açıkça görülebilir). Böyle bir din, antropomorfik kavramları geliştirmede çok az bir rol oynamış gibi görünmektedir. Filozoflar ise genellikle farklı bir yol seçmişlerdir ve insanınkine benzer vücutları olmayan somut varlıklara, doğüstü güçlere tanrılık niteliği vermişlerdir. Bunlara karşın tapınım eylemleri ve kişilerin dine bağlılık duyguları dinî inançların, şair ve sanatçıların (çoğu ressam ve heykeltıraşlar) amaca uygun bir biçimde geliştirdiği ve halka sunduğu “image”ların (tanrı kavramlarının) yaşayıp gitmesine yardım etmiş olmalıdır. Ayrıca daha sonraki dönemlerde de ozanların şiir gelenekleri insanla tanrı arasındaki bu eski bağ ve yakınlığı tümüyle korumaktadır. Çünkü bir ozan rahip gibi, tanrı ile dolaysız ilişki kurduğunu

¹ Bu ölümlü çocuklar daha sonra özel durumlarda tanrı olabilirlerdi.

öne sürebilmektedir ve konusu için kahramanlık çağındakine benzer bir tanrı-insan yakınlığı yaratabilmektedir.

İlk lirik ve tragedyada sanatındaki belli bir tanrının sembolik yorumlanması insan deneyimine ve ilgili tanrının kişiliğine yeni bir boyut getirmektedir. Bu sembolizm, şairane betimlemelerin artık benimsenmiş bir özelliği olmaktadır ve tanrıların insanlara gözükmesi (epiphaneia) gibi daha ciddi bir fikri ılımlı kılmaya yardım etmektedir. Epik şiirde olduğu gibi tanrıların işe karışması artık doğrudan doğruya gerçeğe uygun bir olay değil, fakat şairin duygularının yansıtılması ya da amacının belirtilmesi için kullanılan sembolik bir "image"² durumu göstermektedir.

Aşk şairi hem konusu sayesinde, hem de sanatı aracılığıyla zaman zaman tanrıyla iletişim kurmaktadır. Bu iki alan (konu ve sanat), ayrı ayrı göz önünde tutulursa, üzerinde söylenecek düşünceler olmasına karşın, gerçekte tamamıyla birbirinden ayırt edilemez. Propertius şair olarak kendi şiirleri üzerine bizzat Apollo ve Musa'lardan öğüt alır; bir aşık olarak ise Venus ve Amor'un etkisi altında olduğunu hisseder; bununla birlikte aşktaki başarısını kesin olarak sağlayan şey, şiir tanrılarının ona gösterdiği sevgi ve yardımdır. Onun, sevgilisini sevindirecek biçimde şiirler yazmasını buyuran tanrı ise Amor'dur³. Tibullus sevgilisi için yazdığı şiirlerin kaynağı olarak Apollo ve Musa'ları gösterir, Venus ve Amor'un kendi üzerindeki egemenliğini tanır ve itiraf eder, fakat kendine özgü olan bu durumda bir aşğın ve şairin rollerini birbirinden açıkça ayırt etmez⁴. Ovidius hem kendi sanatı için, hem de şiirlerinin konusu (kendi aşkı) için uygun düştüğü biçimde Cupido, Venus, Bacchus ve Apollo'nun kendine karşı ilgisi olduğunu ileri sürer, bu dört tanrının hepsi ile kişisel olarak yüzyüze ve sözlü ilişki kurar (Örneğin, *Am.* 1.1. Cupid; Apollo, *A.A.* II. 493 v.d.; Venus, *A.A.* III. 43 v.d.; Venus *A.A.* I. 7 vd.; Bacchus, *A.A.* I. 525 v.d.).

Şair-aşık, töre gereği zenginlikten ve bir mevkiden yoksun olmasına karşın, yine de kaynaklı değildir⁵; özellikle sevgilisine sunabileceği özel hiz-

² Örneğin, "Ibycos Aşkın (Eros'un) eritici bakışıyla Aphrodite'nin ağlarına düşünce" (P.M.G. 287), bu hayali ve şairane bir betimlemedir; Sappho, Aphrodite'yi gökten bir serçe sürüsü içinde inip kendisiyle konuşur gibi canlı bir biçimde betimleyince, bu bir epiphaneia'dır, ancak, gerçekten çok kendi duygularını karşılar, onları böyle açıklamaya çalışır; "Aphrodite, *Ilias*'da Helena'yı ziyaret edince" bu epiphaneia'nın yukarıdakiler gibi bir duygu v.b. açıklayıcı rolü yoktur, yalnız gerçek düzeyde iki kişinin karşılaşmasıdır.

³ Prop. I.8. 39-42; Ovid., *Am.* III. 12. 17-18; *Am.* III. 8. 23-24; Tib. II. 4. 13-15; Tib. II. 4. 19; Prop. I. 7. 5-6; I. 7. 19-20 ve 25-26; Prop. I. 9. 9-12; II. 10. 25-26; Ovid., *Am.* I. 1.1-4.

⁴ Bu fikre tezat şekilde bir ayrımı yalnız bir defa yapar: Tib. II. 5. 113-115.

⁵ Örneğin, Ovid., *Am.* I. 3. 5-10; III. 8. 1 v.d.; *A.A.* II. 165.

metler bakımından. Her üç elegia şairi, Tibullus, Propertius ve Ovidius şiir yazmaktaki ana amaçlarının sevgililerinin gönlünü kazanmak olduğu konusunda birlik gösterirler (Örneğin Tib. 2.4.13-20). Böylece şiir tanrıları (Apollo, Bacchus, Musae) bir şair-aşığa isteklerini kazanması için yardım ederler, bununla birlikte yalnız Ovidius, sevgilisine aşkını açarken, bu düşünceye daha açıkça değinir (*Am.* I.3.11-12). Şiirlerinin çekiciliği sevgilisi üzerinde etkili olmazsa, şair herhangi bir yoksul aşığın durumuna düşer. Bununla birlikte sevgili tarafından bu ve başka nedenlerle reddedilme, aşğın deneyimlerinin önemli bir kısmını oluşturur, böylece aşk şiirinin sembolik değişleriyle sık sık açıklanır. Cupido ve Venus, bir aşğın acılarına doğrudan neden olmadığı halde, yine de bu sıkıntıların sorumlusuna uygun düşen bir karaktere bürünme eğilimi gösterir. Şairler sembolizm yoluyla acılarını Cupido ve Venus'a yüklerler (Örneğin *Am.* II. 9. A. 1-6; *Am.* I.1. 21-26; *Am.* I.2. 1 v.d.; Venus, *Am.* II.10. 11-14).

Aşık-şair böylece kendisi için bir ideal yaratabilir, bu ideal de kendi deneyimlerinin bazı yanlarına aykırı düşebilir. Tibullus, aşkıyla ilgili bütün sıkıntı ve yakınmalarına karşın, aşğın içinde bulunduğu ortam ve koşullarla Venus'un üstün egemenliği arasında sürekli bir bağ ögesi görür: Bu bağ geçmişteki efsanevi altın çağ, günündeki huzur ve kır hayatı, ayrıca ölümünden sonra kendisini bekleyen Elysium için de geçerlidir⁶. Aşğın temiz amacı (yalnız sevgilisi ile yaşayıp mutlu olma) zenginlik ardında koşmak, savaş yoluyla güç kazanmak ve bu amaçlarla uzak ülkelere tehlike dolu geziler yapmak gibi zaafı ve ölüme neden olan çeşitli motifleri yok eder⁷. Aynı zamanda Propertius'a göre de bir aşğın düşünce ve yaşam biçimi evrensel kılınırsa, barışı teşvik edecektir ve savaşları önleyecektir⁸. Fakat bu şairin görüşü daha çok kişiseldir. Propertius, karakter bakımından savaşa (hem gerçek anlamda hem de sevgilisi ile kavgaya) uygun olmasına karşın, aşğın sevgilisiyle olan ilişkilerinin özünde karşılıklı mücadelelerin, işkence denebilecek sıkıntıların bulunduğu ve bunlara karşın mantık ve zenginliğin etkisiz olduğu, öte yandan ise yarışamayacakları kadar büyük bir mutluluğun var olduğu görüşündedir⁹. Bu kavram kısmen kahramanlık öyküsü, kısmen ise edebi gelenek sayesinde destek ve güven kazanır.

⁶ Elysium: Tib. I. 3, 57-58; Ovid., *Am.* III. 9. 60.

⁷ Tib. I. 1. 41 v.d.; I. 10. Burada Epicuros'un adalet fikrine bir benzerlik vardır. Epicuros'a göre adalet yalnız ceza korkusundan değil, aynı zamanda adalete tezat motiflerin olmayışından doğar.

⁸ Prop. II. 15. 41-46.

⁹ Prop. I. 14. 8-24; III. 8.23 v.d.

Ovidius, *Amores* adlı yapıtında öncelikle bir şair-aşık olarak kazandığı kendi deneyimleriyle¹⁰ ilgilenmekte ve bunları terennüm etmektedir¹¹. Bu şair-aşık rolü *Amores*'in daha ilk şiirinde Cupido tarafından Ovidius'a zorla benimsetilmektedir. Ovidius sevdiği kız Corinna'ya aşkını açıklarken, kendisine karşı tanrı sevgisi ve desteği bulunduğunu ve şairlik görevinin gerektirdiği ahlâki bütünlüğü de kazanmış olduğunu belirtir¹². Tanrı desteğini ve kendi masumiyetini kapsayan bu iddianın ciddilikten uzak olduğu kabul edilmelidir. Şair, bu iki noktada verdiği bütün hırslı ve candan cevaplara karşın, bu ciddilikten uzaklığı birçok basma kalıp aşk ortamlarında da gösterir. Örneğin, sevgilisi tarafından aldatıldığı zaman, kadınların yalan yeminlerine karşı tanrıların hafif davrandığını öfkeli bir tutumla sözde açıklamaya çalışır¹³ (Başta Catullus ve Propertius olmak üzere bütün aşk şairleri bu tutumu gösterir). Buna karşın, sonunda “kendisi bir tanrı olsaydı, kadınlara karşı kendisinin de aynı tutumu takınacağını” belirtir. Öte yandan sevgilisinin hizmetçisi Cypasis ile birlikte sevgilisi Corinna'yı aldatmaktan ve inkârını yalan bir yeminle desteklemekten hiç çekinmez. Venus adına yapılan bu yalan yemine karşı tanrıçanın hoş görüp onu cezalandırmayacağını umar:

Tu, dea, tu iubeas animi periuria puri
Carpathium tepidos per mare ferre Notos.

Am. II. 8. 19-20

Her iki durumda da geleneksel ahlak anlayışı çiğnenmiş gibi görünmektedir, bununla birlikte ne tanrıların üstün yargı yeteneği eleştiriye açık bir duruma düşürülmüş ne de aşkın amacının temiz ve masum yönü kuşkuya açık bırakılmıştır. “Tanrılar, aşıkların yalan yeminlerini dikkate almaz” biçimindeki yaygın ve gözde düşünce ya da inanç, bu yorumlama için temel destek sağlar.

A.A. 1.637 v.d. da Ovidius aşıkları, Juppiter'in onayladığı “aşkta kadınlar aldatılabilir” düşüncesini öbür insanlarla olan genel ilişkilerine de taşırmamaları için uyarır. Çünkü bu ikinci noktada tanrılar ahlaktan ve adaletten yavadır. Ovidius fikir tartışmasını sürdürür ve “kadınlar aldatıl-

¹⁰ Olasılıkla bu deneyimler uydurmadır. *Tristia*, IV. 10. 59-60:

Moverat ingenium totam centata per urbem
nomine non vero dicta Corinna mihi.

¹¹ Latin Aşk Elegia'sı konu bakımından genellikle “öznel”dir.

¹² *Am.* I. 3, 11 v.d.

¹³ *Am.* III. 3. 41-44 ve passim.

malıdır, çünkü onlar çıkarları için erkekleri aldatırlar, dolayısıyla kazdıkları kuyuya kendileri düşmelidirler” der:

fallite fallentes; ex magna parte profanum
sunt genus: in laqueos, quos posuere, cadant.

A.A. I. 645-646

Bu yalnız “aşkta aldatma karşılıklı” demekse, gerçeklere değiniyormuş gibi kabul edilebilir. Fakat, böyle bir hareketi haklı çıkaracak bir prensip olarak verilmişse, “kadınlar bir dereceye kadar erkeklerin genelde ahlaki ve adil olan davranışlarından tek yönlü olarak uzak tutulmuştur” gibi bir düşünce uyandırmalıdır¹⁴.

Öyleyse, Ovidius’un aşk konusunda bir şairin masumiyet ve temizliği-ne sahip olduğu biçimindeki iddiası asılsız bir görünüş müdür? Aldatma ve tuzak gibi şeyler aşkın ve aşk elegeia’sının geleneksel konuları ve kaçınılmaz öğeleri olduğuna göre, ahlâki değerleri vurgulamak yerinde olur mu? Aşk elegeia’sının (Elegeia aşk şüirleri) geleneksel konu ve durumlar bakımından çok geniş bir çerçevesi vardır. Ovidius kendisini bunların hepsine uyum sağlayabilecek bir karakter olarak betimler: Başına bir bekçi konarak korunmak istenen bir kadın daha da ilgi çekicidir¹⁵; bunun yanında, sevdiği bir kadının kocasını aldatmak ya da tuzaklarını etkisiz bir duruma getirmek yalnız zevk verici değil, aynı zamanda kadının hakkını (kimi istersen onu sev) korumaktır¹⁶; yine bir aşığın kıskançlık duyguları onu sevgilisinin özgürlüğünü kısıtlama gibi akılsızca bir girişime itebilir. Ovidius’un tutumu tümüyle kişiseldir, fakat konunun tartışması genelleştirme yolu ile yapılmaktadır ve her fikir tanrıların tutum ve davranışlarından alınan örneklerle desteklenmektedir¹⁷.

Şair-aşığa ters düşen tip askerdir: Bu karakter, mesleği aşka uygun olmadığı halde, altın ile bir sevgili elde edebilir¹⁸. Ovidius rüşvet vermekten

¹⁴ Kadınları kötülüklerin anası olarak gösterme elbette geleneksel bir tutumdur; bk. A.A. III. 7 v.d. Burada Ovidius birkaç kadının kabahati için bütün kadınları kötülemek gerektiğini ileri sürer.

¹⁵ Psikolojik analiz: İnsanlar yasaklara, başkalarının elindekilere karşı büyük ilgi duyarlar. Bk. *Am.* III. 4. 17 v.d.; A.A. II. 559: *crescit amor prencis.*

¹⁶ *Am.* III. 4. 33; A.A. III. 615-616.

¹⁷ Mithos’larda ve halk arasında sözü edilen tanrıların davranışları genelde insanların izlemesi gereken (bazı durumlarda ise izlememesi gereken A.A. II. 589-600) örnekler olarak verilmektedir.

¹⁸ *Am.* III. 8. 9 v.d.

dolayı rakibini eleştirmez (Juppiter de aynı şeyi yapmamış mıdır? *Am. II. VIII. 29-30 v.d.*), fakat bunu aldığı için sevgilisine kızar ve öğüt verir. Bunun nedeni şairin kendisinin yoksul oluşu değildir; tersine onun yoksulluğu aşğın sevgilisi ile olan ilişkilerinde bütünlüğü ve içtenliği sağlar; zenginlik ise böyle bağları yok eder (zengin aşık uyum sağlayacağı yerde isteklerini dikte eder). Ovidius, “Aşıklar arasında karşılıklı, aşırı bir sevgi olmasa bile, hiç olmazsa onların aşktan eşit zevk alması gerekir” düşüncesindedir¹⁹. Başarısızlık ve düş kırıklıklarını aşkın ve kadın (Venus) doğasının bir parçası olarak kabul eder²⁰. Bu ani değişimler ve güvensizlikler Cupido’nun kanatları ile sembolize edilmiştir ve bunlar Ovidius için aşkın en çekici yanlarıdır. Bununla birlikte ne aşırı kıskançlık dolu, trajik sonuçlar doğurabilecek türden bir aşk, ne de satılan ve satın alınan aşk, Ovidius’u sevindirebilir.

Bu iki aşırı uçtan uzak bir tür sevgi kavramı *Ars Amatoria*’da daha açık bir biçimde ortaya konmuştur. Burada Ovidius kendisini yoksul aşıklardan biri olarak tanıtır. Üstlendiği öğretici ve eğitici rol geleneksel olarak bir şair rolüdür, fakat o, “ars”ın temelini oluşturan “usus” (deneyim) lehine genel ve tanrısal esin kaynaklarını reddeder. Bu sanat (ars), genelde bir sevgili elde etmek, onunla başarılı ve yararlı bir ilişkiyi sürdürürebilmek için gerekli kural ve uygulama yollarından oluşmaktadır. Bu “ars” iki ilginç özellik gösterir: Biri kişilerin çıkarını gözetmesi, öbürü ise tanrılardan ve davranışlarından alınan örneklerle belirli düşünce ve öğütlerin desteklenmesi. Tanrısal epiphaneia (tanrının insanlara somut olarak görünmesi) olayına da yer verilmiştir. Bunun amacı şaire ve şairin yapıtına saygınlık ve yetki, aşğa ise toplumda saygın bir yer sağlamaktır; aşık ise aşırı uçlardan olmayan bu ılımlı aşk yolunda kendisini tanrının özen gösterdiği bir varlık, tanrıların ve kahramanların gittiği yolu izleyen bir kişi olarak bulur.

Ovidius’un acıklı sonuçlar doğuracak aşk fikrini reddedişi *Remedia Amoris*’te açıklık kazanır. Yapıtın başında Cupido, kitabın yazılmasına insani ve ideolojik nedenlerle izin vermesi için ikna edilir. Ovidius’a yardım eden tanrı yine hem şiir hem de hekimlik alanının egemeni olan Apollo’dur. Amor Lethaeus’un sunuş biçimindeki ve kısa bir anlık görünümü dışında Cupido ve Venus genellikle sembolik kavramlar olarak ortaya çıkar (Venus, Cupido: aşk; Diana: avcılık).

¹⁹ *Am. I. 10. 33-4 v.b.*

²⁰ Kadını Venus sembolize eder, erkekler yönünden ise aşkı ve aşk duygularını Cupido (Amor) sembolize eder.

Ovidius'un amacı mantığa uyan, zararsız ve şiddetten uzak tedavi araçlarıyla aşığı şiddet, tehlike ve zararlı sonuçlar doğurabilecek bir aşktan kurtarmaktır. Her ne kadar Ovidius'un "Benim vermekte olduğum bu derslerle sayısız efsanevi felaketler²¹ önlenebilirdi" biçimindeki iddiası bir abartma ise de, yine bu sözler onun şu fikrini açıklamaya yardım eder: "Modern dünyada ne sağduyu ne de aşk tanrıları trajik sonuçlar doğurabilecek bir aşkı onaylar."

Bir fikri açıklamak ya da desteklemek için, tanrılarla ilgili ya da efsanevi örnekler vermek Tibullus'un şiir tarzının bir özelliği değildir. Buna tek kural dışı durum (II. 3.11 v.d.) şiirinde Apollo'nun Admetus'a hizmetlerini anlatan uzun betimlemesidir. Bununla birlikte Propertius, konularına bakış alanını genişletmek ve belirli bir duygu ya da konunun etkisini artırmak için mitolojik malzmeden büyük ölçüde yararlanır. Benzetme ve karşılaştırma yoluyla mitolojik öykülere ya da kişilere değinilebilir. Bu tümüyle uygun düşme bile şiir ve anlatılmak istenen düşüncenin okurlar üzerindeki genel etkisini artırmaya yardım eder. Örneğin Propertius, Cynthia ile geçirdiği bir gece sonunda duyduğu sevinç ve aşırı mutluluk duygularını, oldukça farklı durumlarda olan çeşitli mitolojik kişilerinki ile karşılaştırır: Troia'nın düşmesi üzerine Agamemnon'un sevinci; Ulixes'in yuvasına dönüşü ve bunun için duyduğu sevinç; Electra'nın Orestes'i tekrar sağ salım gördüğü zamanki ve Theseus'un Labyrinthus'tan dönüşü üzerine Ariadne'nin duyduğu sevinç ve mutluluk (Prop. II.14. 1-10)²². Tanrılardan ve insanlardan verilen örnekler sık sık birbiriyle karışmış biçimde sunulur. Propertius, geleneksel konu ve kavramları Ovidius'un yaptığı gibi bile bile değiştirmese de, kimi zaman bunlara kendi buluşu ayrıntılar ekler. Örneğin: Ay (Luna), Endymion'u görüp ona aşık olduğu za-

²¹ Örneğin, Media, Dido, Phyllis, Philomela-Thereus, Pasiphae, Phaedra-Hippolytus, Scylla, Paris-Helen (bk. *R.A.* 53-78).

²² Bk. I, 15, 1-22: Burada Propertius hasta olduğu zaman, Cynthia'nın ona nasıl acımasızca davrandığını, Calypso'nun Ulixes'e karşı, Hypsipyle'nin Iason'a karşı duyduğu acı ve üzüntülerle, Alpheisiboea'nın kocasının öcünü alışıyla ve Evadne'nin kendisini ölü yakma ateşine atışıyla karşılaştırır. Şiirin kadınlar üzerindeki etkisi, Orpheus'un müziğinin yaban hayvanları ve ırmaklar üzerinde, Amphion'unkinin taş ve kayalar üzerinde, Polyphemos'un türküsünün Galatea üzerinde gösterdiği etkiyle karşılaştırılır (Prop. III. 2. 3-10). Tanrılardan alınan örnekler arasında ise, Gallus'un ve sevgilisinin sevgi dolu kucaklaşmaları, Neptunus ile Tyro'nunkine ve Hercules ile Hebe'ninkine benzetilmiştir (Prop. I. 13. 21-24); Adonis'in ölümü üzerine, Venus'un duyduğu acı ve yaktığı ağıt, Cynthia'nın, Propertius'un ölümünde, yapması gereken örnek davranış olarak gösterilmiştir (Prop. II. 13. 51-56); Titonus'un ileri yaşlılığında, Aurora'nın ona karşı anlayışlı ve nazik tutumu, Cynthia'nın Propertius'u gençliğine karşın ihmal etmesi ile karşılaştırılmıştır (Prop. II. 18. 7-20).

man, Endymion çıplaktı (II. 15.15); Propertius gibi, Juppiter, Akhilles ve Hektor, sevişmekten yorulmamıştı (II.22. 25-32); Aurora'nın Tithonus'a duyduğu sevginin Propertius tarafından açıklanışı kanıtları türden değildir.

Mitolojik örnekleri kullanmada Ovidius Propertius'u izler. Ancak Propertius'ta örneklerle açıklanan konuların nerdeyse tümünün kişisel olmasına karşın, Ovidius'ta bunlar kişisel bir durumdan doğup gelişir ve genel bir görüşün parçası olur (özel durumdan bir genellemeye gidilir). Ovidius aynı zamanda bunları yapıtının didaktik (öğretici) kısımlarında kendi ahlak kurallarını desteklemek için kullanır (Örneğin Venus-Mars öyküsü *A.A.* II. 539-598; Apollo-Admetus *A.A.* II. 241-242; v.b. pek çok örnek var). Bu örnekler büyük bir dikkat ve özenle uygulanır ve zorunlu olduğu durumlarda konuya uyacak biçimde değiştirilir. Onun tanrılar ve tanrıların eylemleriyle ilgili yorumu böylece yalnız geleneğe değil, "Elegeia"nın konusu ve konuya karşı kendi tutumuna da dayanır. Ovidius, kalıplaşmış ahlak kurallarını Propertius'tan daha çok görmezlikten gelir²³ ve tanrılarla insanları bir tek dünyaya yerleştirir ve bu dünyada insanların tanrıları taklit etmeleri teşvik edilir. Çünkü yalnız tanrıların insanlar gibi davrandıklarına inanılabilir. Böylece bazı ciddi anlara rağmen, onun konuya yaklaşım biçimi genel olarak "burlesque"e ve "komedyaya" daha yakındır. Oysa, Propertius yapıtlarındaki zaman zaman esprili durumlara karşın, standart mythos örneklerine ve tragedyaya daha yakındır.

Mythos örnekleri bakımından bu üç elegeia şairi arasındaki farklar Juppiter'i işleyişlerinde daha belirgin bir biçimde görülür. Tibullus herhangi bir yerde Juppiter'i aşık rolüne çıkarmaz. Propertius birçok kez, hem genel olarak hem de özel olarak onun çeşitli metreslerine değinerek, Juppiter'in aşk maceralarından dolayı olarak söz eder²⁴. Propertius birkaç kez Juppiter hakkındaki ideal sevgili²⁵ ya da rakip biçimindeki yaygın

²³ Örneğin, Propertius, Cynthia'nın sadakatsizliğini gönülsüz bir biçimde hoş karşılar. Çünkü ona göre büyük tufandan bu yana hiçbir kadın ya da tanrıça iffeti ile yaşamamıştır. Buna karşın Ovidius kadınlara, sevgililer bulma konusunda tanrıçaların eylemleri yoluyla ortaya koyduğu örnekleri taklit etmelerini tavsiye eder (*A.A.* III. 83-88). Özel bir etkenlik kazanmak için, Ovidius, kalıplaşmış bir düşünce ya da görüş tarzını (tanrı adaletini umup beklediği gibi: *Am.* III. 3) benimseyebilir.

²⁴ Prop. II. 2. 4; II. 26. 46; II. 30. 28-30 (Io ve Semele); Prop. I. 13. 29 (Leda); II. 22. 25-26 (Alcmena); II. 32. 59-60 (Danae); II. 33. 7 (Io); III. 15. 19 v.d. (Antiope).

²⁵ Juppiter çoğu kez kadınlar tarafından ideal bir sevgili olarak görülmektedir.

düşünceyi de kullanır²⁶. Ovidius bundan daha da ileri gider. Tanrının mythos'lardaki sık sık kılık değiştirmesini aşğın (Juppiter'in) hilelerinden örnekler gibi göstererek, Juppiter'i "callidus adulter" kılığına büründürür. Çünkü tanrı kendisini altına dönüştürmüş ve böylece kendisini bir rüşvet gibi Danae'nin gözünde çekici kılmıştı; Leda'yı aldatmak için ise bir kuğu görünümüne girmişti. Ovidius, Danae ve Io öykülerine uydurma ayrıntılar katar, böylece, daha başka konu ve düşünceler için örnekler sağlar: "kadının başına bir bekçi dikmenin yararsızlığı"; "aşık tarafından yalan yeminin kullanımı"²⁷. Ovidius, Juppiter'in yıldırımlarını kullanışında bile aşğın kadınlara karşı yufka yürekliliğini, yumuşak tutumunu sezer (yalnız Semele bunun dışında kalır). Buna karşın Propertius, Cynthia'yı yeminini ve verdiği sözleri bozmaması için uyarırken, karşıt düşünceyi savunur²⁸.

Belirli örnek tipler yaratma eğilimi öbür tanrılar için de geçerlidir. Venus ve Mars'ın evlilikdışı ilişkilerini anlatan öyküde Vulcanus kıskanç bir koca tipi olarak görünür, Mars ise çapkın erkek tipidir; Venus, başka bir yerdeki daha önemli ve saygın rolüne karşın, burada "mollis amica" gibi davranır. Öyküyü günün şartlarına göre yenileme ve onu kıskançlığa karşı bir uyarı olarak kullanma Ovidius'un işleyiş yönteminin tipik bir örneğidir. Öykü aynı zamanda sevgililerin Cupido'nun eşliğinde Roma yaşamında sürüp giden yakın bağ ve ilişkileri için bir yer hazırlar. Bundan başka, Ovidius, malzemesini yalnız mythos'lardan ve kalıplaşmış edebi kaynaklardan değil, zamanın sanat eserlerinden ve kült kaynaklarından da alır. Bundan böyle Venus bir an için Apelles tarafından yapılan resmi ile aynıdır, başka bir an, Forum Julium'daki heykelidir (sanki heykelin içinde mevcuttur)²⁹. Geçmiş ile şimdiki zaman, simgeyle gerçek, sanat ile yaşam arasında bir süreklilik ya da ortak bağ her an vardır.

Ovidius, tanrılarla insanlar arasında yukarıda sözünü ettiğimiz gibi bir yakın bağ kurup bunu sürdürmekle, tanrılarn otoritesini (yetki ve saygınlığını) temelden yıkmak gibi bir amaç gütmemektedir. Tam tersine, onların, Ovidius'un yapıtlarına karşı gösterdiği ilgi ve aşıklar için gösterdiği özen ve kaygı, tanrı otoritesi için önemli ve yapıcı bir rol oynar. Venus'un kendisi Ovidius'u "Ars" ı yazması için görevlendirir. Bu "Ars" sayesinde Cupido denetim altına girecektir; yasaların yetkili ve etkili olmadığı,

²⁶ Bk. Ovid. *Am.* I. 10.7-8; Prop. I. 13. 29-32; Prop. II. 2. 3-4; Prop. II. 3. 29-30; II. 34. 17-18.

²⁷ *Am.* II. 19. 27-30; III. 4. 19-22; *A.A.* I. 635-636.

²⁸ *Am.* III. 3. 35-36; Prop. II. 16. 53-54.

²⁹ *A.A.* III. 451-452; *R.A.* 660; *Am.* III. 2.58; *A.A.* I. 147-148; *A.A.* I. 75; *A.A.* III. 85 ve 401-402; *A.A.* II. 613-614.

kalıplaşmış ahlak alanının dışında kalan noktalarda ve konularda aşkla ilgili davranış usulleri salık verilecektir³⁰. Doğrudan doğruya Apollo, aşıklar için kendi özdeyişi olan “Kendini bil” sözünü yorumlar. Bacchus ise aşıkların dikkatini, kendisinin onlar için yapabileceği ve onların başarılarını sağlayacak noktalara yöneltir³¹. Tanrılar, ister aşıkların yardımcıları, ister aşıkların izlemesi gerekli örnekler olarak, saygınlıklarını ve mevkilerini konurlar ve aynı şeyleri şairin konularına da aktarırlar.

“Tanrıların, insanken sonradan yaptıkları hizmet ve iyiliklerden dolayı tanrılaştırıldıkları” biçimindeki Euhemeristik düşünceler Ovidius’un tanrıları işleyiş ya da sunuşunda çok az bir rol oynar görünmektedir. Bununla birlikte, Ovidius, “insanlara iyilik yapanlar ve iyi yöneticiler tanrılar arısına karışır” düşüncesini pek benimsemeyiz³². Horatius’un “*Odae*”ının bazılarında görülen, tanrıların ayrıntılı bir biçimde işleniş ve yorumu, Augustus’u böyle bir ortama yerleştirmek için duyulan ihtiyaçtan doğmaktadır³³. Ovidius’un bu konuyu aşk elegeia’sında kullanımı sınırlıdır ve karşılaştırma (analogia) durumlarında (Gaius için yazılan “propempticon”da olduğu gibi özellikle tanrı babalarla oğullarını karşılaştırma) ve Augustus ile Cupido’nun kan bağlarını açıklama³⁴ durumlarında kullanıldığı görülmektedir.

Ovidius’un tanrıları aşk elegeia’sında kullanmasında belki de en etkin ve en önemli tek faktör onun, tanrıların sembolik değerini ve bu sembolik değeri kendi düşünce ve kavramları için geliştirebileceğini bilmesidir. Bu, özellikle Cupido’nun durumunda açıkça görülebilir. Bu tanrının özellik ve sıfatları, çeşitli ruh durumları ve görüş açısından bakılıp yorumlanırsa, hem zengin bir şairane süslemecilik ögesi hem de esnek ve etkin ifade usulü sağlar. Ovidius, büyük ölçüde, bu sembolik “image”lar sayesinde tanrıların kişiliğini geliştirip bütünler, böylece kendi düşünce ve duygularını okuyucularına aktarmak için onları bir araç olarak kullanır.

³⁰ A.A. II. 157-158; A.A. II. 595-598.

³¹ A.A. II. 493 v.d.; A.A. I. 525.

³² Bu yönde bazı gelişimler görülmektedir. Örneğin felsefede erdem kavramı ve işleniş tanrı ve insan arasındaki farkı azaltmaktadır. Büyük İskender de dahil Hellenistik krallıkların kendilerini tanrılaştırmak amacıyla yaptıkları propagandalar da bu tür bir mantığa dayanmaktaydı. Euhemerios ve felsefesi Ennius’un Latinceye çevirisi sayesinde Roma’da bilinmekteydi. bk. Cicero, *De Natura Deorum*, I. 119; bu düşüncenin kullanımı için bk. Ovid. *Tr. V.* 3. 19-26; A.A. I. 189-190; Ver. *Aen.* VI. 801-805; Hor. *Ep.* II. 1. 5-8; Hor. *Od.* IV. 5. 31-36.

³³ Örneğin, Hor. *Od.* I. 2. 25-52; III. 3. 9 v.d.

³⁴ A.A. I. 185 v.d.; *Am.* I.2 51.

Ovidius'un geleneksel öyküleri ve kavramları kendi amacına uyarlamakta gösterdiği beceri ve yaratıcılığı dikkate değer bir şeydir, belki de yalnız kendisine özgü bir niteliktir. Şair, bir "vates" olarak, yalnız tanrılarla ilişki sağlamaz ve onlar üzerine kişisel olarak bilgi edinmez, bir de onlar üzerine ne söylemek istiyorsa onu kendi yaratır, yerine göre kendi düşüncelerini onlara mal eder ve onlara söyler. Ancak Ovidius, "Eski öyküler şairlerin uydurmalarıdır" düşüncesini bir yandan tanıırken, "Bu öyküler tanrı doğasına uygun değil"³⁵ düşüncesinden yola çıkarak okuyucularını, bunları inkâr etmeleri için etkilemeye çalışmaz, tersine tanrıların kendi eserleriyle ve betimlediği insan dünyasıyla daha yakından ilgilenmesini sağlar³⁶. Bu dünya ise artık eski kahramanlar dünyası değil de bir aşıklar dünyasıdır.

³⁵ Eur. *H.F.* 1340-1346; *Am.* III. 6. 17; III. 12. 19 v.d.

³⁶ Örneğin, *Am.* I. 2. 19 v.d.

a) Cupido Romalı bir saray üyesi gibi zafer töreni kutlar.

b) Bir gladiatör gibi "arena"da döğüşür ve mızrak kullanır (*A.A.* I. 165 v.d.).

c) Cupido ve Bacchus Roma'da bir şölene birlikte katılırlar ve dostça bir güreş yaparlar (*A.A.* I. 231 v.d.).

d) Venus Genetrix (heykeli olmalı) Julius Forum'undaki ve Aqua Appia'ya komşu olan tapınağından yeni aşıklara güler (*A.A.* I. 87).

e) Venus (heykeli olmalı) hırsız ve sahte bir aşığı sevgilisi ile tartışırken yine bu tapınağından seyrederek (*A.A.* III. 451-452).

KISALTMALAR

Ovid. : Ovidius
Prop. : Propertius
Tib. : Tibullus
PMG. : Poetae Melici Graeci
Hor. : Horatius
Ver. : Vergilius
Eur. : Euripides

Ovidius'un Eserleri:

Am. : *Amores*
Her. : *Heroides*
A.A. : *Ars Amatoria*
R.A. : *Remedia Amoris*
Met. : *Metamorphoses*
Fas. : *Fasti*
Tr. : *Tristia*
Ex P. : *Ex Ponto*

Euripides'in eseri "*Hercules Furiens*" : *H.F.*

Vergilius'un eseri "*Aeneis*" : *Aen.*

Horatius'un eseri "*Odae*" : *Od.*

Horatius'un eseri "*Epistulae*" : *Ep.*